

Pacen tijdens het **hemelen**,

*gaan we daarmee door?
of zou stoppen beter zijn?*

De pace maker
in de laatste levensfase;
een pleidooi voor een richtlijn

Huisarts en Palliatieve Terminale
Zorg
info@keafogelberg.nl
www.keafogelberg.nl

NAPC 2 april 2009

3 vragen aan consulent

1. Van het specialisten team: 3 dagen was het lichaam eigenlijk al een lijk... 't ging maar door.....
2. Van een huisarts: wat vreemd dat je de pace maker niet kunt uitzetten.....
3. Vanuit het Hospice: we weten niet welk type pace maker hij heeft....

Op zoek naar informatie

- Richtlijn? sterfpad, richtlijn PS, IKC: **nee**
- cardioloog: geen cardiologen protocol, wel eigen beleid voor eigen patiënten..
- cardioloog: tja...boeiende vraag..
- Collega consulent ptz: ben weer vergeten hoe het precies zat.....
- Collega verpleeghuis palliatieve unit:..

Dit willen we toch niet

.. "wij hebben eens iemand gehad met een zo'n geïmplanteerde defibrillator (ICD). Het advies was toen om 'm uit te laten zetten, maar daar moest hij voor naar het ZH, en die man was daar te slecht voor. Een hele sterke magneet erbij houden kon ook: hadden we niet. Bij het overlijden ging dat ding nl vuren. Maar uiteindelijk is er bij het overlijden uitwendig niets waarneembaar geweest. (Gelukkig, anders naar voor de omstanders.)"

Probleem; pijnlijke situaties

- Toenemend aantal PM
- Hogere eisen patiënten
- Beter kwaliteit ptz
- Gebrek aan kennis in alle geledingen; cardioloog, huisarts, VPH, Hospice
- Gebrek aan richtlijnen

OPLOSSING:

1. PM betrekken in bestaande richtlijnen, PS en sterfpad
2. Aparte richtlijn PM beleid in laatste levensfase